

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Τα πιο βασικά σχήματα λόγου και η λειτουργία τους

1. ΑΝΤΙΘΕΣΗ

Αποτελεί ένα από τα σχήματα λόγου, που απαντώνται πάρα πολύ συχνά στο λόγο. Δηλώνει την τεράστια απόκλιση, που χαρακτηρίζει δύο έννοιες, καταστάσεις, πρόσωπα, φαινόμενα, που συχνά αντικρούονται.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ:

- Το σχήμα λόγου της αντίθεσης προσδίδει **έμφαση** στα λεγόμενα του συγγραφέα.
- Η αντίθεση προσδίδει απόλυτη **πειστικότητα** στο λόγο, επειδή αντιπαραβάλλονται δύο εκ διαμέτρου αντίθετες θέσεις, συνεπώς η επεξήγηση καλύπτει ολόκληρο το φάσμα των ερμηνειών μιας αυτούσιας έννοιας.
- Η **αντικειμενική** και **αμερόληπτη** προσέγγιση ενός θέματος επιτυγχάνεται συχνά με τη χρήση της αντίθεσης, εφόσον ο αναγνώστης πληροφορείται για όλες τις παραμέτρους, που καλύπτουν ένα θέμα και έτσι δεν είναι εύκολο να δέχεται παραπληροφόρηση, λαμβάνοντας μονόπλευρες πληροφορίες.
- Μέσω της αντίθεσης επιτυγχάνεται ο **λυρισμός** και η έκφραση έντονων συναισθημάτων.
- Η αντίδιαστολή δύο αντίθετων εννοιών- λέξεων και φαινομένων δίνει απόλυτη **διαύγεια** στα λεγόμενα του συγγραφέα.
- Η αντίθεση εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη. Τέλος η αντίθεση προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στο λόγο.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΝΤΙΘΕΣΗΣ :

Οι περισσότεροι απόφοιτοι Λυκείου, όπως φαίνεται από τις πρώτες τους επιλογές στις σχολές που δηλώνουν στα μηχανογραφικά δελτία, για μια θέση στα ΑΕΙ, επιθυμούν να γίνουν γιατροί, δάσκαλοι, δικηγόροι, αρχιτέκτονες και πολιτικοί μηχανικοί. Πρόκειται για επαγγελματικούς κλάδους που λίγο-πολύ είναι κορεσμένοι, ωστόσο στη θεωρία αποτελούν μια «σταθερή αξία» για επαγγελματική αποκατάσταση. Ουδείς ωστόσο μπορεί να κατηγορήσει τους νέους για τις επιλογές τους, καθώς ο επαγγελματικός προσανατολισμός, ουσιαστικά απουσιάζει από τα σχολεία...

Το ερώτημα, που τίθεται είναι το εξής :

« Ποιος είναι ο ρόλος της υπογραμμισμένης λέξης ως στοιχείο συνοχής; Ποια νοήματα συνδέει μέσα στο συγκεκριμένο κείμενο;»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Η υπογραμμισμένη λέξη αποτελεί διαρθρωτική λέξη συνοχής. Η χρησιμοποίησή της από πλευράς της συγγραφέως, συμβάλλει στην άρτια σύνδεση του νοήματος, δηλαδή ενισχύεται η συνεκτικότητα και η γλωσσική αλληλουχία.

Η διαρθρωτική λέξη **«ωστόσο»**, εκφράζει τη **νοηματική σχέση της αντίθεσης**. Η συγγραφέας μέσω της συγκεκριμένης διαρθρωτικής, εφόσον έχει αναφερθεί στην προηγούμενη περίοδο του λόγου ότι το μεγαλύτερο σύνολο των αποφοίτων λυκείου επιλέγουν επαγγέλματα, που φέρουν κοινωνικό γόητρο και καταξίωση, αλλά στερούνται επαγγελματικής αποκατάστασης, επισημαίνει αντιθετικά ότι η επιλογή ενός κορεσμένου επαγγέλματος δεν είναι ορθή. Η θέση αυτή στην πορεία δικαιολογείται από τη συγγραφέα και αποδίδεται στην ελλιπή επαγγελματική καθοδήγηση. Η λέξη «ωστόσο», μέσω των δύο αντιπαραβαλλόμενων απόψεων, **έχει ως στόχο να εγείρει τον προβληματισμό και να**

αφυπνίσει τους δέκτες. Επιπλέον, η αντίθεση **προσδίδει εγκυρότητα και πειστικότητα** στα λεγόμενα της συντάκτριας του κειμένου, εφόσον δύσκολα θα αμφισβητήσει κάποιος τα **δεδομένα**, που **παρατίθενται και από τις δύο πλευρές**.

2. ΜΕΤΑΦΟΡΑ

Πολλές λέξεις χρησιμοποιούνται όχι πάντα με την ίδια σημασία, αλλά ευρύνονται και σε άλλες έννοιες άλλων λέξεων, κυρίως λόγω ομοιότητας στη χρήση τους. Αυτού του είδους η μετατροπή των λέξεων, με βασική προϋπόθεση ότι οι δύο έννοιες, που θα χρησιμοποιηθούν να έχουν μεταξύ τους μια κοινή ιδιότητα ή ομοιότητα, ονομάζεται μεταφορά (πχ. Είναι πούπουλο = είναι πολύ αδύνατος). Η ιδιότητα, που έχει το πούπουλο είναι ότι είναι ελαφρύ. Αντιστοίχως και ένας άνθρωπος, που έχει χαμηλό σωματικό βάρος είναι ελαφρύς. Συνεπώς, η κοινή ιδιότητα, που ορίζει τον μεταφορικό λόγο είναι η ελαφρότητα.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Η μεταφορά προσδίδει **ζωντάνια**, αμεσότητα και παραστατικότητα στο λόγο.
- Προσδίδει **λυρισμό** και εκφράζει έντονα συναισθήματα.
- Ο λόγος αποκτάει **βάθος** και γίνεται άκρως συνειρμικός.
- Ο λόγος χαρακτηρίζεται από υποκειμενικότητα και ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως (**πολυσημία**).
- Εγείρει τη **φαντασία** του αναγνώστη.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη και κάνει το κείμενο πιο ελκυστικό.
- Ο συγγραφέας περνάει τα **μηνύματα**, που επιθυμεί και εκφράζει την ιδεολογία του με πιο συγκεκαλυμμένο και ασφαλή τρόπο.
- Προκαλείται η **αισθητική απόλαυση** του αναγνώστη

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ :

Η ομίχλη ήταν ακόμα πιο γλυκιά, όταν την ψιλοκεντούσε εκείνη η βροχή, η πολύ ψιλή βροχή του ουρανού μας. Αυτή που δε σε βρέχει, μα σε ποτίζει μονάχα και φυτρώνουν πιο λαμπερά τα μαλλιά σου την άλλη βδομάδα...

Το ερώτημα, που τίθεται είναι το εξής :

« Ποια είναι η λειτουργία των δύο υπογραμμισμένων μεταφορών στο συγκεκριμένο απόσπασμα;».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Η λειτουργία των δύο μεταφορών στο εν λόγω απόσπασμα αναδεικνύουν την έντονη συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο συγγραφέας. Ειδικότερα, αποτυπώνουν ένα αίσθημα μελαγχολίας, σε συνδυασμό με μια γλυκιά και ρομαντική διάθεση, εξαιτίας του απαλού ψιλόβροχου. Το ύφος είναι άκρως ζωντανό και παραστατικό και δημιουργεί οπτικές εικόνες, που ελκύουν τον αναγνώστη και παράλληλα τον ωθούν να ταυτιστεί με το συναισθηματικό κόσμο του συγγραφέα. Συνεπώς, προκαλείται συναισθηματική απόλαυση και τέρψη στον δέκτη, που κάνει το κείμενο πιο ελκυστικό, εγείροντας τη φαντασία και τις αισθήσεις.

3. ΑΡΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΗ

Το σχήμα λόγου της άρσης και θέσης στην αρχή ξεκινάει με το να περιγράψει τι δεν είναι μια έννοια και στην πορεία δηλώνει την ακριβή ερμηνεία της. Πιο συγκεκριμένα «αίρεται» η έννοια, δηλαδή καταργείται και έπειτα «τίθεται», δηλαδή δηλώνεται η ουσιαστική αποσαφήνισή της. Για παράδειγμα «εκείνος δεν είναι πλούσιος,(άρση), άνθρωπος του μεροκάματου είναι(θέση)».

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **έμφαση** στα λεγόμενα του συγγραφέα.
- Προσδίδει **πειστικότητα και εγκυρότητα**, διότι μέσω της αναίρεσης μιας έννοιας αποκαλύπτεται πλήρως η ερμηνεία της, μέσω της εν συνεχεία εμπειριστατωμένης επεξήγησης.
- **Αποσαφηνίζεται** εναργέστερα (καθαρότερα) ένα θέμα.
- Συχνά, όταν το σχήμα άρσης και θέσης εντοπίζεται στον πρόλογο, εισάγει τον αναγνώστη στο **θεματικό κέντρο** ολόκληρου του κειμένου.
- Ο λόγος αποκτά **ζωντάνια και παραστατικότητα**.
- Κεντρίζει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη , ο οποίος κατανοεί ορθότερα μια έννοια.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΡΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΗΣ :

«Δεν έχουν γκισέ, φρουρούς στην είσοδο και χρηματοκιβώτιο. Δεν εξαργυρώνουν επιταγές ούτε χορηγούν δάνεια, το νόμισμα που αναγνωρίζουν υποδιαιρείται μεν σε «λεπτά», αλλά δεν κόβεται σε χαρτονομίσματα. Είναι οι Τράπεζες χρόνου, ένα πρωτοποριακό σύστημα ανταλλαγής υπηρεσιών, που μετράει ήδη σχεδόν μια εικοσαετία ζωής στο εξωτερικό και πρόσφατα έφτασε στη χώρα μας...»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Η συγγραφέας μας εισάγει στο θέμα, κάνοντας χρήση του σχήματος λόγου της άρσης και θέσης(Δεν έχουν γκισέ, φρουρούς στην είσοδο και χρηματοκιβώτιο. Δεν εξαργυρώνουν επιταγές ούτε χορηγούν δάνεια, το νόμισμα που αναγνωρίζουν υποδιαιρείται μεν σε «λεπτά», αλλά δεν κόβεται σε χαρτονομίσματα. Είναι οι Τράπεζες χρόνου...) . Μέσω αυτού , η συγγραφέας επιδιώκει να περιγράψει τι είναι η τράπεζα χρόνου, αφού πρώτα περιγράψει τα χαρακτηριστικά, που δε διαθέτει. Έτσι προσδίδει περισσότερη έμφαση και εγκυρότητα στα λεγόμενά της . Επιπλέον, αποσαφηνίζει εναργέστερα τον θεματικό άξονα του κειμένου, ο οποίος είναι η Τράπεζα χρόνου ως ένα πρωτοποριακό σύστημα ανταλλαγής υπηρεσιών. Ο λόγος αποκτά ζωντάνια και παραστατικότητα και εγείρεται το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Συνεπώς, ο δέκτης κατανοεί με ορθό και ενδιαφέροντα τρόπο την έννοια της τράπεζας χρόνου, η οποία αποτελεί μια έννοια όχι τόσο γνωστή και διαδεδομένη στο ευρύ κοινό.

4. ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ

Αποτελεί τον παραλληλισμό δύο εννοιών- πραγμάτων με αποτέλεσμα την αποσαφήνιση της σημασίας του πρώττου αντιπαραβαλλόμενου στοιχείου. Συνήθως, η πρώτη έννοια- πράγμα, που παραλληλίζεται έχει κοινές ιδιότητες με τη δεύτερη και συνεπώς επιτυγχάνεται καλύτερη επεξήγηση. Στην παρομοίωση γίνεται χρήση των ακολούθων διαρθρωτικών λέξεων/ φράσεων συνοχής: **Όπως, σαν, μοιάζει με, προσιδιάζει σε, εξομοιώνεται με...**

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα** στο λόγο.

- Προσδίδει **λυρισμό** στο λόγο.
- Κεντρίζει το **ενδιαφέρον** του δέκτη.
- Καθιστά το **νόημα** πιο κατανοητό και εύληπτο από τον αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗΣ :

«Ο άνθρωπος, που επιδιώκει τη διαφυγή από τα κοινωνικά στερεότυπα, εξομοιώνεται με ένα ναυαγό, που αντιμάχεται τη μανιασμένη θάλασσα...».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Η συγκεκριμένη παρομοίωση επιχειρεί να εξηγήσει στους αναγνώστες το πόσο δύσκολος είναι ο απεγκλωβισμός του ανθρώπου από τις κοινωνικές νόρμες. Μάλιστα, ο παραλληλισμός του κοινωνικά συγκαταβατικού ανθρώπου μ' έναν ναυαγό, που παλεύει με την ταραγμένη θάλασσα, καταδεικνύει, πόσο δύσκολο είναι να ξεφύγει κάποιος από τα στερεότυπα, που διαμορφώνει η κοινωνία και συνεπώς τον εγκλωβίζουν.

Η λειτουργία της παρομοίωσης προσδίδει στο λόγο ζωντάνια και καθιστά το νόημα πιο κατανοητό στο δέκτη. Επιπλέον, εγείρει έντονα το συναίσθημα της καταπίεσης, αλλά ταυτόχρονα και μιας αίσθησης απελευθέρωσης από τα κοινωνικά δεσμά. Τέλος, η χρήση αυτού του σχήματος λόγου καθιστά το κείμενο πιο θελκτικό στον αναγνώστη.

5. ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗ

Αποτελεί το σχήμα λόγου, κατά το οποίο αποδίδονται ανθρώπινες ιδιότητες σ' ένα άψυχο αντικείμενο.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **ζωντάνια αμεσότητα** και κάνει το ύφος **παραστατικό**.
- Προσδίδει **λυρισμό** και συχνά μεταβιβάζει τα συναισθήματα του συγγραφέα στο άψυχο αντικείμενο. Έτσι, ο συγγραφέας μπορεί να εκφράσει με συγκεκριμένο και ασφαλή τρόπο τα συναισθήματά του.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.

Συχνά η προσωποποίηση ενισχύεται :

1. Από τη χρήση του β' ενικού προσώπου.
2. Από έναν «εικονικό» διαλογικό χαρακτήρα ανάμεσα στον συγγραφέα και το προσωποποιημένο αντικείμενο.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗΣ :

Το ποίημα είναι του Ανδρέα Εμπειρικού

«Στροφές στροφάλων» (απόσπασμα)

*Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις
 Ασπρο στο σώμα σου και κίτρινο στις τσιμινιέρες
 Διότι βαρέθηκες τα βρωμερά νερά των
 αγκυροβολίων Εσύ που αγάπησες τις μακρινές σποράδες*

Εσύ που σήκωσες τα πιο ψηλά μπαϊράκια

*Εσύ που πλέχεις ξέθαρρα στις πιο επικίνδυνες σπηλιάδες Χαίρε που αφέθηκες να
γοητευθείς απ' τις σειρήνες*

Χαίρε που δεν φοβήθηκες ποτέ τις συμπληγάδες.

*Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις Στο σέλας της θαλάσσης με τους γλάρους
Κ' είμαι σε μια καμπίνα σου όπως εσύ μεσ' στην καρ- διά μου.*

[...] Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις

*Αχούν οι φόρμιγγες της άπλετης χαράς μας Με τα σφυρίγματα του ανέμου πρύμα-πλώρα
Με τα πουλιά στα σύρματα των καταρτιών*

*Με την ηχώ των αναμνήσεων σαν κιανοκιάλιαθ Που τα κρατώ στα μάτια μου και βλέπω
Να πλησιάζουν τα νησιά και τα πελάγη Να φεύγουν τα δελφίνια και τα ορτύκια
Κυνηγητές εμείς της γοητείας των ονείρων*

*Του προορισμού που πάει και πάει μα δεν στέκει Όπως δεν στέκουν τα χαράματα
Όπως δεν στέκουν και τα ρίγη Όπως δεν στέκουν και τα κύματα*

*Όπως δεν στέκουν κ' οι αφροί των βαποριών Μήτε και τα τραγούδια μας για τις γυναίκες που
αγαπάμε.*

*«Να εντοπίσεις και να σχολιάσεις την προσωποποίηση, με την οποία δηλώνεται η
συναισθηματική σύνδεση του ποιητικού υποκειμένου με το υπερωκεάνιο».*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Το πρώτο εκφραστικό μέσο, που δηλώνει το συναισθηματικό αυτό δέσιμο, είναι η προσωποποίηση του υπερωκεάνιου. Ο ποιητής απευθύνεται στο τεράστιο αυτό πλοίο σε β' ενικό πρόσωπο (με επανάληψη του εσύ που... στους στίχους 4-6). Επιπλέον, η προσωποποίηση ενισχύεται και από την επαναλαμβανόμενη προσφώνηση του υπερωκεάνιου στην αρχή κάθε στροφής (Ω υπερωκεάνειον τραγουδάς και πλέχεις...). Ακόμη του απευθύνει χαιρετισμό, με την επανάληψη των στίχων 7-8 (χαίρε που...). Τέλος του αποδίδει ανθρώπινες ιδιότητες (στο σώμα σου, βαρέθηκες, αγάπησες, αφέθηκες να γοητευθείς, δε φοβήθηκες ...). Ο λυρισμός είναι διάχυτος, επειδή η χρήση του β' ενικού προσώπου προσδίδει στο λόγο παραστατικότητα και οικειότητα, προβάλλοντας έναν έντονα

διαλογικό τόνο στο ποίημα. Το γεγονός ότι ο ποιητής προσφωνεί διαρκώς το υπερωκεάνιο υποδηλώνει το θαυμασμό, που τρέφει γι' αυτό. Συλλήβδην, οι ανθρώπινες ιδιότητες, που αποδίδονται στο τεράστιο πλοίο αντανakλούν τα συναισθήματα, που διέπουν το ίδιο το ποιητικό υποκείμενο, το οποίο τα μεταβιβάζει στο υπερωκεάνιο. Έτσι, είναι πιο απλό για τον ποιητή να εκφράσει ελεύθερα πώς νιώθει.

6. ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Ο αφηγητής επαναλαμβάνει μια λέξη ή μια φράση με αυτούσιο τρόπο ή ελαφρώς αλλαγμένη).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **ένταση** και **έμφαση** στην αφήγηση, για να αναδείξει τη σπουδαιότητα ή την αναγκαιότητα μιας θέσης.

- Δίνει **έμφαση** σε κάτι, το οποίο θεωρείται αναπόφευκτο ή επιβεβλημένο (όπως μια διαταγή/ παρότρυνση) πχ. Μίλα προτού είναι αργά...μίλα...

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗΣ :

Έβλεπα αίματα στα πεζοδρόμια

«Τι σε νοιάζει, μου έλεγαν,

θα βρεις το μπελά σου, τσιμουδιά, σώπα».

Αργότερα φώναζαν οι προϊστάμενοι:

«Μη χώνεις τη μύτη σου παντού,

κάνε πως δεν καταλαβαίνεις και σώπα».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα πραγματοποιείται επανάληψη της λέξης «σώπα». Ο συγγραφέας με τη χρήση του συγκεκριμένου σχήματος λόγου επιδιώκει να δώσει έμφαση και να υπερτονίσει την στέρηση της ελευθερίας λόγου. Φυσικά, επιχειρεί να προβληματίσει τον αναγνώστη για την κοινωνική καταπίεση, που υφίστανται οι άνθρωποι, που οδηγεί στον κοινωνικό κομφορμισμό, ώστε να μην αποκλίνουν από το ευρύτερο σύνολο. Μέσω της επανάληψης αυτού του ρήματος δίνεται έμφαση σε μια ενέργεια, που είναι επιβεβλημένη από την κοινωνία, ώστε εάν συμπορευθεί κάποιος με αυτή να μην περιθωριοποιηθεί κοινωνικά και να μη στιγματιστεί.

7. ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ

Ο συγγραφέας χωρίζει με κόμμα λέξεις, φράσεις και ολόκληρες προτάσεις. Λέγεται ασύνδετο, διότι δε γίνεται χρήση συνδέσμων.

Οι όροι, που χωρίζονται με κόμμα είναι όμοιοι γραμματικά(πχ. όλα επίθετα, όλα ουσιαστικά...).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Ο ρυθμός της αφήγησης γίνεται **γρήγορος**.
- Προσδίδεται **ένταση** και συνεπώς εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη.
- Προσδίδεται **αμεσότητα** και **ζωντάνια** στα λεγόμενα του συγγραφέα, τα οποία επιπλέον χρωματίζονται με πάθος και συναίσθημα.
- Έντονος **λυρισμός** και στοιχεία περιγραφής.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΣΥΝΔΕΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ :

«Το κορίτσι **σηκώθηκε, έφαγε, περιποιήθηκε, ντύθηκε**, με σκοπό να συναντήσει τον άνθρωπο, που της στιγμάτισε τη ζωή...».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Το ασύνδετο σχήμα επιτυγχάνεται μέσω της επαναλαμβανόμενης χρήσης των ρημάτων, τα οποία συνδέονται με κόμμα(όμοιοι γραμματικά όροι). Ο συγγραφέας επιδιώκει να προσδώσει ζωντάνια στα λεγόμενά του και περιγραφική διάθεση. Ο ρυθμός της αφήγησης γίνεται γρήγορος και η πλοκή επιταχύνεται. Στόχος του συγγραφέα είναι να επικεντρωθεί στη συνάντηση των δύο προσώπων, συνεπώς μέσω του ασύνδετου σχήματος περνάει στον αναγνώστη το μήνυμα ότι η κοπέλα αδημονεί για τη συγκεκριμένη συνάντηση.

8. ΠΟΛΥΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ

Είναι το σχήμα, όπου χρησιμοποιούνται κατά βάση οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι, για να συνδέσουν τα νοήματα(π.χ. και, είτε-είτε, ή...).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδεται **ένταση** στο λόγο.
- Λεξιλογικός **πλούτος**.
- Κεντρίζεται το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΠΟΛΥΣΥΝΔΕΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ :

«Ξενύχτησε και προσπάθησε και διάβασε και αγωνίστηκε , έως ότου δώσει εξετάσεις για το πτυχίο...».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Ο συγγραφέας, μέσω της χρήσης του πολυσύνδετου σχήματος(με τη χρήση του συμπλεκτικού συνδέσμου «και») επιχειρεί να δώσει έμφαση στην προσπάθεια του ήρωα, ο οποίος αγωνίστηκε πολύ , ώσπου να δώσει εξετάσεις. Εγείρεται το ενδιαφέρον του δέκτη, επειδή η επανάληψη του «και» υπερτονίζει ακόμα περισσότερο το μόχθο του ήρωα.

9. ΟΞΥΜΩΡΟ ΣΧΗΜΑ

Δύο λέξεις ή έννοιες, οι οποίες είναι φαινομενικά αντίθετες ή ασύμβατες και προσδιορίζουν όμως η μία την άλλη.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- ➔ Εγείρεται το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- ➔ Προσδίδεται **έμφαση** στα λεγόμενα του συγγραφέα.
- ➔ Προκαλείται **έκπληξη** στον αναγνώστη.
- ➔ Συνήθως, υπάρχει έντονος **λυρισμός** και το οξύμωρο σχήμα συνοδεύεται από μεταφορικό λόγο.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΟΞΥΜΩΡΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ :

«Ελεύθεροι πολιορκημένοι»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Η λέξη ελεύθεροι είναι αντίθετη από τη λέξη πολιορκημένοι, την οποία προσδιορίζει επιθετικά . Ο συγγραφέας επιδιώκει να δώσει έμφαση στην ψυχοσύνθεση των πολεμιστών,

οι οποίοι παρόλο, που βρίσκονται εγκλωβισμένοι κάτω από τον κλοιό του κατακτητή, αισθάνονται ωστόσο ελεύθεροι ψυχικά, γιατί ανθίστανται με όλα τα μέσα και είναι πνευματικά απελευθερωμένοι.

10. ΣΧΗΜΑ ΚΥΚΛΟΥ

Αποτελεί την επανάληψη μιας λέξης ή φράσης, η οποία εμφανίζεται τόσο στην αρχή, όσο και στο τέλος μιας πρότασης ή μιας περιόδου λόγου. Ακόμα και ένα ολόκληρο αφηγηματικό κείμενο ή ποίημα μπορεί να αρχίζει και να τελειώνει με την ίδια λέξη ή φράση.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδεται **έμφαση** στο λόγο.
- Επισημαίνεται η **ιδεολογική** θέση του συγγραφέα.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΚΥΚΛΟΥ :

«Τά Αντικλείδια»

Ή Ποίηση είναι μιά πόρτα άνοιχτή.

Πολλοί κοιτάζουν μέσα χωρίς νά βλέπουν

τίποτα καί προσπερνοῦνε. Όμως μερικοί

κάτι βλέπουν, τό μάτι τους άρπάζει κάτι

5 καί μαγεμένοι πηγαίνουνε νά μποῦν.

Ή πόρτα τότε κλείνει. Χτυπᾶνε μά κανείς

δέν τούς άνοίγει. Ψάχνουνε γιά τό κλειδί.

Κανείς δέν ξέρει ποιός τό ἔχει. Άκόμη

καί τή ζωή τους κάποτε χαλᾶνε μάταια

10 γυρεύοντας τό μυστικό νά τήν άνοίξουν.

Φτιάχνουν άντικλείδια². Προσπαθοῦν.

Ή πόρτα δέν άνοίγει πιά. Δέν άνοιξε ποτέ

γιά ὅσους μπόρεσαν νά ἴδοῦν στό βάθος.

Ίσως τά ποιήματα πού γράφτηκαν

15 άπό τότε πού ὑπάρχει ὁ κόσμος
είναι μιά άτέλειωτη άρμαθιά άντικλείδια

γιά ν' άνοιξουμε τήν πόρτα τής Ποίησης.

Μά ή Ποίηση είναι μιá πόρτα άνοιχτή.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Το ποίημα ξεκινάει με τη φράση «Η Ποίηση είναι μιá πόρτα άνοιχτή» , με την οποία και κλείνει. Συνεπώς, ο συγγραφέας κάνει χρήση του σχήματος κύκλου. Στο συγκεκριμένο ποίημα, ο ποιητής θέλει να επισημάνει το πόσο σημαντικό ρόλο κατέχει η ποίηση στη ζωή μας. Η ποίηση βρίσκεται στη διάθεση του καθενός , αρκεί να έχει τη θέληση να αφιερώσει χρόνο, για να την ανακαλύψει. Το εν λόγω σχήμα χρησιμοποιείται από το ποιητικό υποκείμενο, για να εκφράσει την ιδεολογία του και να δώσει έμφαση στο θεματικό άξονα του ποιήματος.

11. ΠΑΡΗΧΗΣΗ

Αποτελεί την επανάληψη του ίδιου συμφωνικού ήχου. Η επανάληψη λοιπόν του ίδιου συμφώνου ή συμφώνων μέσα σ' έναν ή περισσότερους στίχους ονομάζεται παρήχηση. Η παρήχηση συναντάται κατά βάση στην παραδοσιακή ποίηση και σπανίως έως καθόλου στην μοντέρνα ποίηση.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Δημιουργεί ένα ευχάριστο αισθητικό αποτέλεσμα **ομοηχίας**.
- Προβάλλεται πιο **έντονα το νόημα** ενός ή περισσότερων στίχων, εφόσον το σύμφωνο, που επαναλαμβάνεται εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη και προσδίδει έμφαση στο λόγο.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΠΑΡΗΧΗΣΗΣ :

«*τυφλός τά τ' ώτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ*» από τον *Οιδίποδα Τύραννο του Σοφοκλή έχουμε παρήχηση του*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Εἶσαι τυφλός και στα αυτιά και στο μυαλό και στα μάτια» απαντά ο Οιδίποδας στον μάντη Τειρεσία που προβλέπει για αυτόν άσχημο μέλλον. Ο Οιδίποδας διαπράττει ασέβεια απέναντι στον τυφλό και αξιοσέβαστο γέροντα. Τονίζεται μέσω του σχήματος της παρήχησης η ασέβεια και η απελπισία του ήρωα. Με τον τρόπο αυτόν τονίζεται η σύγκρουση ανάμεσα στην προδιαγεγραμμένη ανθρώπινη μοίρα και την παρέμβαση του θείου από την μια πλευρά και την ελεύθερη ανθρώπινη βούληση και την ευθύνη του ανθρώπου για τις πράξεις του από την άλλη. Η παρήχηση χρησιμοποιείται ως εργαλείο, για να προβάλλει και να υπερτονίσει την τραγικότητα της διάπραξης ύβρης και τις ηθικές και όχι μόνο προεκτάσεις αυτής στον άνθρωπο.

12. ΕΜΦΑΣΗ

Εντοπίζεται, όταν ένα στοιχείο του λόγου, μια λέξη ή μια φράση **τονίζεται**, ώστε να εγερθεί **το ενδιαφέρον του αναγνώστη**.

Έμφαση πραγματοποιείται με τη χρήση των σημείων στίξης, κυρίως μέσω της χρήσης του **θαυμαστικού**, που έχει **επιφωνηματικό χαρακτήρα**(Πόσο όμορφο τοπίο!).

Η έμφαση προσδίδεται και μέσω της χρήσης **πολυσύνδετου σχήματος** (π.χ. επιθυμεί

και την πίτα ολόκληρη και τον σκύλο χορτάτο...).

Οι εγκλίσεις, που ενέχουν περισσότερο έμφαση είναι η **προστακτική** και η **υποτακτική** (π.χ. Εμένα να ακούσ! Ή Ακουσέ με!).

Το σχήμα λόγου της **επανάληψης** προσδίδει ιδιαίτερα έμφαση.

Το **σχήμα κύκλου** προσδίδει έμφαση.

Συλλήβδην, τα περισσότερα σχήματα λόγου ενέχουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό έμφαση.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Κάνει πιο εύληπτο το **νόημα**.
- Καθιστά πιο σαφή την **ιδεολογία** του συγγραφέα.
- Εστιάζει στα πιο ουσιώδη **χαρακτηριστικά** ενός κειμένου .
- Προσδίδει **λυρισμό** και εγείρει το συναίσθημα του δέκτη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΕΜΦΑΣΗΣ :

Γιατί η λέξη «σώπα» προσδίδει έμφαση στο λόγο;

«Τι σε νοιάζει, μου έλεγαν,

*θα βρεις το μπελά σου, τσιμουδιά, **σώπα**».*

«Μη χώνεις τη μύτη σου παντού,

*κάνε πως δεν καταλαβαίνεις και **σώπα**».*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Η συγκεκριμένη λέξη βρίσκεται σε προστακτική έγκλιση και υπερτονίζει τη λειτουργία του ρήματος σωπαίνω. Ο ποιητής επιδιώκει να εκφράσει τη συναισθηματική καταπίεση, που δέχεται, επειδή « πρέπει» να συμμορφωθεί με τις κοινωνικές επιταγές, που του επιβάλλονται (σώπα). Επιπλέον, η έμφαση ενισχύεται με το σχήμα λόγου της επανάληψης της λέξης «σώπα». Μέσω του σχήματος λόγου της επανάληψης, ο συγγραφέας καθιστά σαφή την ιδεολογία του, η οποία σχετίζεται με την απέχθεια προς κάθε είδους καταπίεση, κατακρίνοντάς τη. Φυσικά, με αυτόν τον τρόπο εγείρεται το συναίσθημα του δέκτη, τον οποίο κάνει κοινωνό του προβλήματος, πάντα με στόχο την αφύπνισή του.

13. ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ

Αποτελεί μια **μεταφορική φράση**, όπου **υποκρύπτει νοήματα** διαφορετικά από εκείνα, που αποκαλύπτουν οι λέξεις.

Προσιδιάζει αρκετά στον μεταφορικό λόγο.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Η αλληγορία προσδίδει **ζωντάνια** , **αμεσότητα** και **παραστατικότητα**

- στο λόγο.
- Προσδίδει **λυρισμό** και εκφράζει έντονα συναισθήματα.
 - Ο λόγος αποκτάει **βάθος** και γίνεται άκρως **συνειρμικός**.
 - Ο λόγος χαρακτηρίζεται από **υποκειμενικότητα** και ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως (πολυσημία).
 - Εγείρει τη **φαντασία** του αναγνώστη.
 - Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη και κάνει το κείμενο πιο ελκυστικό.
 - Ο συγγραφέας περνάει τα **μηνύματα**, που επιθυμεί και εκφράζει την ιδεολογία του με πιο συγκεκαλυμμένο και ασφαλή τρόπο.
 - Προκαλείται η **αισθητική απόλαυση** του αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΣ :

*πούθε φυσάνε οι άνεμοι; και φέρνουνε το κύμα
 πότε από δω, πότε από 'κει· γυρνάμε πάνω κάτω
 με το μαύρο καράβι μας καταμεσής του πόντου,
 και τυραννιόμαστε πολύ στην τόση τρικυμία·
 νερό η κουβέρτα γέμισε, και τα πανιά σκίστηκαν
 απ' άκρη σ' άκρη, κρέμονται μεγάλα τα κουρέλια·
 πάει, χαλαρώσαν τα σχοινιά !*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Ο ποιητής θέλησε κάποτε να μιλήσει για τις οδυνηρές συνέπειες των εμφυλίων συρράξεων. Χρησιμοποίησε την αλληγορία ως τεχνική. Περιέγραψε μια κατάσταση άγριας βαρυχειμωνιάς και κακοκαιρίας γνωρίζοντας ότι πρόκειται για μια εικόνα, που οι σύγχρονοί του θα μπορούσαν να κατανοήσουν ως σύμβολο για την πολιτική αναταραχή και την εμφύλια διαμάχη. Στη συνέχεια του ποιήματός του, περιγράφει μια ακόμη γνώριμη εικόνα. Ένα καράβι τσακίζεται στα βράχια, μέσα στη θαλασσοταραχή. Προφανώς έχουμε μια αναφορά στην πολιτεία που σύσσωμη βουλιάζει. Και οι ναύτες, όμως, παρά την προσπάθειά τους πνίγονται και χάνονται. Δεν είναι δύσκολο να αναγνωρίσουμε τους πολίτες της πόλης που η εμφύλια σύρραξη, που τους κλόνισε.

14, ΧΙΑΣΤΟ ΣΧΗΜΑ :

Παρατίθενται δύο ζευγάρια εννοιών, μεταξύ των οποίων η πρώτη έννοια αντιστοιχεί στην τέταρτη και η δεύτερη στην τρίτη. Ειδικότερα, έχουμε χιαστό σχήμα, όταν προφέρονται δύο όροι με αντίστροφη σειρά.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδεται **έμφαση** στο λόγο.
- Προσδίδεται έντονος **λυρισμός**.
- Εγείρεται το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΧΙΑΣΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ :

Να χάνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα.

Μάνα- παιδί

Παιδί- μάνα

Νοερά σχηματίζεται ένα Χ , το οποίο συνδέει τις όμοιες λέξεις.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Η συγκεκριμένη ρήση επιθυμεί να προσδώσει στο λόγο έμφαση και να επισημάνει τη δυσκολία επίλυσης ενός ζητήματος , καθώς δηλώνει και την πλήρη σύγχυση που επικρατεί σε κάποιο γεγονός .Κεντρίζεται ιδιαίτερα το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

15.ΚΛΙΜΑΚΩΤΟ ΣΧΗΜΑ

Η σταδιακή αύξηση (σαν κλίμακα= σκάλα) της έντασης μιας σειράς ενεργειών ή συναισθημάτων. Στον αντίποδα, μπορεί να είναι η σταδιακή μείωση, δηλαδή να οδηγούνται οι ενέργειες ή τα συναισθήματα από την κορύφωση στην αποδυνάμωση.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Κεντρίζεται το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Προσδίδεται **έμφαση**.
- Ο λόγος αποκτά έντονο **λυρισμό** (γίνεται συναισθηματικός).
- Προσδίδεται **ζωντάνια και παραστατικότητα** στο λόγο.
- Συχνά οδηγεί στη **συναισθηματική κάθαρση** του αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΛΙΜΑΚΩΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ ΛΟΓΟΥ :

*Σαν το 'φεραν οι Χριστιανοί να το κρεμάσουν
το δεκαεφτά χρονώ αθώο παιδί,
η μάνα του που στην κρεμάλα εκεί κοντά
σέρνονταν και χτυπιούνταν μες στα χώματα
πότε ούρλιαζε, και κραύγαζε σα λύκος, σα θηρίο
και πότε εξαντλημένη η μάρτυσσα μοιρολογούσε.*

Κ. Π. Καβάφης

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Στην αρχή το κλιμακωτό σχήμα παρουσιάζεται με ανοδική εξελικτική πορεία(σέρνονταν και χτυπιούνταν ... ούρλιαζε, και κραύγαζε). Στην πορεία, όμως, τα συναισθήματα οργής

φθίνουν και το κλιμακωτό σχήμα παρουσιάζει αποδυνάμωση (μοιρολογούσε).

16. ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ :

Η μετωνυμία παρουσιάζει πολλές **μορφές** :

Το όνομα του δημιουργού αντί για το δημιούργημά του. Π.χ. *Στην πινακοθήκη εκτίθεται ένας Πικάσο.*

Αυτό, που περιέχει κάτι αντί για το περιεχόμενό του. Π.χ. *Ας πιούμε κανένα ποτήρι (αντί για το είδος αλκοόλ).*

Το αφηρημένο αντί το συγκεκριμένο και αντιστρόφως. Π.χ. *Η πόλη ήταν δραστήρια (αντί το σύνολο των πολιτών).*

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **έμφαση** στο λόγο.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Προσδίδει **ζωντάνια, παραστατικότητα και αμεσότητα.**

17. ΣΥΝΕΚΔΟΧΗ :

Η συνεκδοχή παρουσιάζει πολλές **μορφές** :

Το ένα αντί για τα πολλά. Π.χ. *Ο Έλληνας είναι πάντα υπερήφανος (αντί οι Έλληνες).*

Το μέρος ενός συνόλου αντί για το σύνολο. Π.χ. *Τα μαύρα μάτια τον μάγεψαν (αντί η μαυρομάτα).*

Η ύλη αντί για το αντικείμενο, που έχει κατασκευαστεί από αυτό το υλικό . Π.χ. *Να τρώει η σκουριά το σίδηρο και η γη τον αντρειωμένο (αντί τα σιδερένια όπλα).*

Εκείνο, που παράγει αντί για εκείνο, που παράγεται από αυτό. Π.χ. *Τρία τουφέκια του δώσαν (αντί τρεις τουφεκιές).*

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ:

- Προσδίδει **έμφαση** στο λόγο.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Προσδίδει **ζωντάνια, παραστατικότητα και αμεσότητα.**

18. ΥΠΕΡΒΑΤΟ ΣΧΗΜΑ :

Το υπερβατό σχήμα λόγου δημιουργείται, όταν παρεμβάλλονται μία ή περισσότερες λέξεις

ανάμεσα σε δύο λέξεις, που έχουν στενή λογική και συντακτική σχέση μεταξύ τους.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **έμφαση** στο λόγο.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Προσδίδει **ζωντάνια, παραστατικότητα και αμεσότητα**.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΥΠΕΡΒΑΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ:

« Κάποια χρυσή, λεπτότατη στους δρόμους ευωδιά...»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Παρεμβάλλεται ανάμεσα στα επίθετα η φράση «στους δρόμους».

19. ΥΠΕΡΒΟΛΗ :

Το σχήμα λόγου της υπερβολής δημιουργείται, όταν μια λέξη ή μια φράση ξεπερνά το πραγματικό και προκαλεί ισχυρή εντύπωση στον δέκτη.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Προσδίδει **έμφαση** στο λόγο.
- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Προσδίδει **ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα**.
- Εγείρει τα **συναίσθημα** του αναγνώστη.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΥΠΕΡΒΟΛΗΣ :

«Και από τη θλίψην την πολλήν κι οι πέτρες εραγίσαν...».

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

Ο συγγραφέας επιδιώκοντας να περιγράψει πόσο έντονο είναι το συναίσθημα της θλίψης. Αποδίδει υπερφυσικές δυνάμεις στο εν λόγω συναίσθημα, το οποίο είναι ικανό να ραγίσει μέχρι και τις πέτρες...

20. ΕΙΡΩΝΕΙΑ :

Όταν κάποιος επιθυμεί να καυτηριάσει και να χλευάσει έναν άνθρωπο ή μια κατάσταση, χρησιμοποιώντας λέξεις ή φράσεις, που συνήθως έχουν αντίθετο σημασιολογικό περιεχόμενο από το νόημα, που εκφράζουν στην πραγματικότητα. Πολλές φορές χρησιμοποιούνται με τη μορφή αστείου, παρόλα αυτά όμως στοχεύουν στο χλευασμό.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :

- Εγείρει το **ενδιαφέρον** του αναγνώστη.
- Δημιουργεί ένα έντονο **συναισθηματικό κλίμα**.
- Δημιουργεί έντονο **προβληματισμό**.
- Προσδίδει **αμεσότητα, παραστατικότητα και ζωντάνια**.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΕΙΡΩΝΕΙΑΣ:

Συγχαρητήρια, τα κατάφερες περίφημα!

ΑΠΑΝΤΗΣΗ :

Στο εν λόγω παράδειγμα, ο συγγραφέας επιδιώκει να επισημάνει στον δέκτη ότι δεν είχε το επιθυμητό αποτέλεσμα και ότι απέτυχε οικτρά. Φυσικά, η ειρωνεία διαφαίνεται μόνο όταν κάποιος διαβάσει ένα κείμενο, διότι οφείλει να συμπορευτεί και με το πλήρες νόημα. Η χρήση του θαυμαστικού καταδεικνύει την ύπαρξη του σχήματος λόγου της ειρωνείας.